

УДК 336.767:338.43

Наталіч О.С.

аспірант

Уманського національного університету садівництва

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕСУРСАМИ ІНВЕСТИЦІЙ В АГРАРНИЙ СЕКТОР ЕКОНОМІКИ

Стаття присвячена аналізу фінансового механізму забезпечення ресурсами суб'єктів господарювання аграрної галузі. Виокремлено напрями його вдосконалення. Проаналізовано причини зниження ролі кредитних ресурсів в інвестуванні аграрного сектору, вказано на недоліки бюджетного фінансування галузі. Розроблено рекомендації щодо диверсифікації методів фінансування аграрного сектору і підвищення ефективності його бюджетної підтримки.

Ключові слова: фінансовий механізм, інвестиції, аграрна галузь, кредит, прибуток.

Наталыч А.С. ФИНАНСОВЫЙ МЕХАНИЗМ ОБЕСПЕЧЕНИЯ РЕСУРСАМИ ИНВЕСТИЦИЙ В АГРАРНЫЙ СЕКТОР ЭКОНОМИКИ

Статья посвящена анализу финансового механизма обеспечения ресурсами субъектов хозяйствования аграрной отрасли. Выделены отдельные направления по его совершенствованию. Проанализированы причины снижения роли кредитных ресурсов в инвестировании аграрного сектора, отмечены недостатки бюджетного финансирования отрасли. Разработаны рекомендации по диверсификации методов финансирования аграрного сектора и повышению эффективности его бюджетной поддержки.

Ключевые слова: финансовый механизм, инвестиции, аграрная отрасль, кредит, прибыль.

Natalych O.S. FINANCIAL MECHANISM FOR RESOURCES SUPPORT OF INVESTMENTS TO THE AGRICULTURAL SECTOR OF THE ECONOMY

The article deals with the analysis of the financial mechanism of providing resources to the economic entities of the agrarian sector, the directions of its improvement are singled out. The reasons of reducing the role of credit resources in agricultural sector investing are analyzed and the shortcomings of the agricultural sector budget financing are indicated. Recommendations for diversification of financing methods of the agricultural sector and for improvement of its budgetary support efficiency are given.

Key words: financial mechanism, investments, agrarian sector, credit, profit.

Постановка проблеми. Основними факторами сільськогосподарського виробництва є праця, капітал і природні ресурси, які поступово втрачають свої виробничі властивості і потребують оновлення. З огляду на це, своєчасне оновлення ресурсів, які вибувають, є однією із передумов стійкого розвитку аграрного виробництва на умовах розширеного відтворення, самофінансування і самоокупності. Економічним механізмом забезпечення відтворення ресурсів в аграрній галузі є інвестиції.

В умовах глобалізації економіки нагального вирішення потребує проблема інвестування в аграрний сектор економіки з метою нарощування обсягів виробництва продукції та зростання економічної стабільності суб'єктів господарювання. Процес аграрного виробництва за сучасних умов супроводжується скороченням земельних угідь та матеріально-технічних ресурсів, що потребує виваженого підходу щодо пошуку механізмів фінансового забезпечення інвестицій в аграрний сектор економіки. Залучення у виробничий процес інвестицій дає змогу суб'єктам аграрного виробництва підвищити ефективність їхньої господарської діяльності.

Аналіз останніх публікацій. Проблемні питання щодо наявних і пошуку нових механізмів фінансового забезпечення інвестицій в аграрний сектор економіки розглядалися в багатьох наукових працях вітчизняних і зарубіжних учених-економістів: В. Лаврука [1], А. Чечети [2], В. Андрійчука [3], Е. Стоянова [4], Ю. Бриггема [5], О. Бондаренко [6]. Їхні праці охоплювали питання сучасного стану проблем фінансового механізму забезпечення інвестицій в аграрний сектор економіки.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. Здебільшого ці праці висвітлюють результати дослідження оцінки стану джерел фінансування інвестицій. Поглибленого дослідження потребує науково обґрунтоване співвідношення між власними і залу-

ченими джерелами фінансування інвестиційних проєктів, залучення банківських кредитів та коштів іноземних інвесторів.

Метою статті є висвітлення основних тенденцій та надання практичних рекомендацій щодо стану та перспектив управління джерелами фінансування інвестиційних проєктів суб'єктів господарювання аграрного виробництва.

Основні результати дослідження. Аграрна галузь національної економіки є однією із передових зі значною часткою ВВП у національній економіці та формуванні агропродовольчого ринку, продовольчої та економічної безпеки країни. Будучи вагомим галуззю національної економіки, сільське господарство пов'язане із суттєвими фінансовими потоками. Стратегічною функцією аграрної політики є забезпечення продовольчої безпеки країни. Аграрна галузь сприяє розвитку національної продовольчої системи, наближаючи її до міжнародних стандартів. З огляду на це, забезпечення продовольчої безпеки є безперервним процесом, для досягнення якого використовуються значні фінансові потоки, внаслідок чого суттєво змінюються пріоритети щодо розвитку вітчизняної політики.

Сучасна вітчизняна аграрна галузь зорієнтована на експорт сільськогосподарської продукції та її переробку, що потребує суттєвих фінансових вкладень на оновлення засобів виробництва, впровадження прогресивних технологій. Незважаючи на позитивну динаміку щодо зменшення імпортозалежності, вітчизняний аграрний ринок поповнюється імпортованими продовольчими товарами. Внаслідок такого стану важливим стимулом для подальшого розвитку аграрної галузі є різного роду джерела фінансування, включаючи державну підтримку, банківські запозичення та інші джерела, здатні забезпечити інвестиційні проєкти галузі. Удосконалення системи інвестування суб'єктів аграрного виробни-

цтва, стійке і збалансоване економічне зростання галузі за ринкових умов господарювання базується на інноваційній активності всієї сукупності господарюючих суб'єктів, оскільки інновації – це необхідний та об'єктивний чинник їх конкурентоспроможного розвитку.

Сучасний стан інноваційної діяльності в економіці України загалом і в аграрному секторі зокрема потребує нарощування обсягів фінансових ресурсів в інвестиційні проекти. Така ситуація зумовлена дією цілої низки як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників. Найвагомим з них є недосконале фінансове забезпечення. Поруч із державною підтримкою найважливішим складником фінансового забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів аграрного виробництва виступають інвестиції. Тому спільним завданням фінансового забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів аграрного виробництва є вдосконалення системи їх інвестування. Функціонування системи інвестування інновацій суб'єктів аграрного виробництва передбачає кілька етапів. Дані рис. 1 свідчать, що на можливість їх залучення в аграрну галузь суттєвий вплив мають як об'єктивні, так і суб'єктивні фактори. До суб'єктивних факторів слід віднести: ступінь психологічної готовності суб'єкта господарювання до запровадження інновацій; рішення керівників господарюючих суб'єктів щодо нововведень; мотивацію інвестування; самостійність суб'єкта господарювання у виборі напрямів інвестицій.

До об'єктивних чинників впливу на джерела фінансування можна віднести: виробничо-організаційний потенціал господарюючого суб'єкта; фінансову спроможність потенційних інвесторів; поточну ринкову кон'юнктуру на ринку інвестицій; нормативно-законодавчу базу управління інвестиційними процесами, зокрема оподаткування, доступ до кредитних ресурсів, процеси мобілізації і залучення

інвестиційних ресурсів: координацію механізмів щодо захисту повернення інвестиційних коштів.

Важливу роль у фінансуванні інвестиційних проектів відіграють іноземні інвестиції. Водночас унаслідок фінансової скрути у вітчизняній економіці, нестабільності законодавчої бази та захисту інвесторів це джерело інвестування аграріїв обмежене. Вирішення питання залучення інвесторів потребує державної підтримки аграріїв у забезпеченні інвестицій.

Сучасні ринкові умови потребують підвищення конкурентоспроможності підприємств та якості їх продукції. Тому на керівників підприємств покладатися відповідальне завдання щодо організації сприятливого клімату для пошуку і розвитку інноваційних напрямів інвестування, здатних забезпечити стійке зростання економічного потенціалу на довгострокову перспективу. Особливого значення набуває організація наукового та інформаційно-консультаційного забезпечення підприємств у напрямі зростання ролі консультаційних служб, зв'язків із науково-дослідними установами, вищими навчальними закладами, зокрема аграрного спрямування. Рух інформаційних потоків, що виникають під час регулювання системи інвестування інновацій у суб'єктів аграрного виробництва, у вигляді моделі зображені на рис. 2.

Розроблення стратегії формування інвестиційних ресурсів є важливим фактором фінансового забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів аграрного виробництва в прогнозованих обсягах на основі найбільш ефективного використання відповідних інвестиційних ресурсів. Процес розроблення зазначеної стратегії включає такі етапи: визначення потреби в загальному обсязі інвестиційних ресурсів; можливостей забезпечення потреби в інвестиційних ресурсах за рахунок різних джерел; методів фінансування

Рис. 1. Етапи системи інвестування інновацій суб'єктів аграрного виробництва [1]

окремих інноваційних програм і проектів; оптимізації структури джерел формування інвестиційних ресурсів.

Структура інвестиційних ресурсів аграрного підприємства щодо механізмів інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів аграрного виробництва подана на рис. 3. Раціональне управління процесом формування оптимальної структури інвестиційних ресурсів значною мірою впливає на результати господарської діяльності, а за відповідної інноваційної спрямованості інвестицій загалом надає суб'єктам аграрного виробництва інноваційного характеру.

Виокремлюють декілька підходів до формування оптимальної структури інвестиційних ресурсів підприємства. Зокрема, за результатами дослідження А. Чечети [2], процес покриття потреб в інвестиціях повинен здійснюватися в напрямі використання джерел фінансування з найменшою вартістю до джерел з найбільшою вартістю з урахуванням кількісних обмежень в обсягах коштів, що залучаються з кожного джерела.

З огляду на таке трактування Ю. Брігхем [5] вважає, що під час здійснення інвестиційної діяльності формується певна оптимальна структура джерел інвестування. Саме цієї структури і слід дотримуватися під час залучення інвестиційних ресурсів. Таким чином, в основі оптимальної структури джерел інвестиційних ресурсів закладена не їх вартість, а структура вже сформованого інвестиційного капіталу.

Пріоритетним питанням, яке потребує нагального вирішення під час моделювання оптимальної структури інвестиційних ресурсів аграрного підприємства, на думку К. Ілляшенка [9], є визначення оптимізаційного критерію. В економічній теорії використовують різні критерії для оптимізації структури інвестиційних ресурсів підприємства, пов'язаних із максимізацією вартості, прибутку (доходу), фінансової стійкості, грошового потоку, ефективності використання власних коштів.

Внаслідок цього можна досягнути мінімізації ризиків, витрат підприємства з обслуговування кожного джерела фінансування, приведення до нормативних показників коефіцієнта забезпеченості запасів власних оборотних активів і залучених довгострокових позикових коштів.

Вирішення проблем, пов'язаних з оптимізацією структури інвестиційних ресурсів, можливе за умови вивчення світового досвіду господарської практики, а також специфіки підприємств аграрного сектору економіки, який можна адаптувати у вітчизняні реалії для забезпечення аграріїв інвестиційними ресур-

сами. Основна проблема господарської діяльності підприємства полягає у формуванні прибутку, і вирішення її можливе внаслідок інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку аграрної сфери.

За умов гострого дефіциту власних коштів на формування інвестиційних проектів актуальним є вирішення проблеми зростання інвестиційної привабливості суб'єктів аграрного виробництва. Опираючись на методику оцінки інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств, О. Гуроров [7] запропонував параметри щодо визначення інтегральної оцінки як критерію для оптимізації структури інвестиційних ресурсів, спрямованих на максимізацію прибутку, із використанням низки показників (табл. 1). Їх застосування дає змогу оптимізувати асортимент продукції за максимального розміру прибутку. За умов ринкової економіки аграрні підприємства повинні враховувати попит на ринку щодо виробленої ними продукції відповідно до економічно обґрунтованих ними виробничих програм з урахуванням обмежень наявного виробничого потенціалу (наявних запасів і ресурсів, зокрема інвестиційних).

Розвиток економіки на сучасному етапі потребує вдосконалення управління інноваційною діяльністю та економічних інструментів її управління в основному із застосування методичних підходів, заснованих на бізнес-плануванні. Інноваційний проект для аграрного підприємства, як правило, спрямований на підвищення технічного рівня виробництва, зниження матеріаломісткості, поліпшення техніко-економічних показників. У цьому разі дохід в окремі роки функціонування проекту буде визначатися як різниця між поточними витратами на виробництво продукції після впровадження проекту і вартістю оцінкою витрат, пов'язаних зі здійсненням інноваційного проекту (витрати на придбання та монтаж обладнання та інші затрати), виокремлюючи ті, які були профінансовані за рахунок власних джерел.

Важливим елементом інвестиційної діяльності є порівняння поточної вартості вкладених коштів і тих, які будуть використані на перспективу. Для цього використовують формулу складних відсотків. Безпосередньо оцінюючи ефективність вкладення інвестиційних коштів в інноваційні проекти, частіше розраховують показники чистої поточної вартості проекту (NPV) і внутрішньої норми рентабельності (IRR). Чиста поточна вартість дає змогу врахувати компроміс щодо потоку коштів між майбутніми доходами і ліквідаційною вартістю в оцінці, еквівалентній поточній вартості. Позитивна чиста поточна вартість свідчить, що цей інноваційний проект за роки його впровадження у виробництво покриває початкове

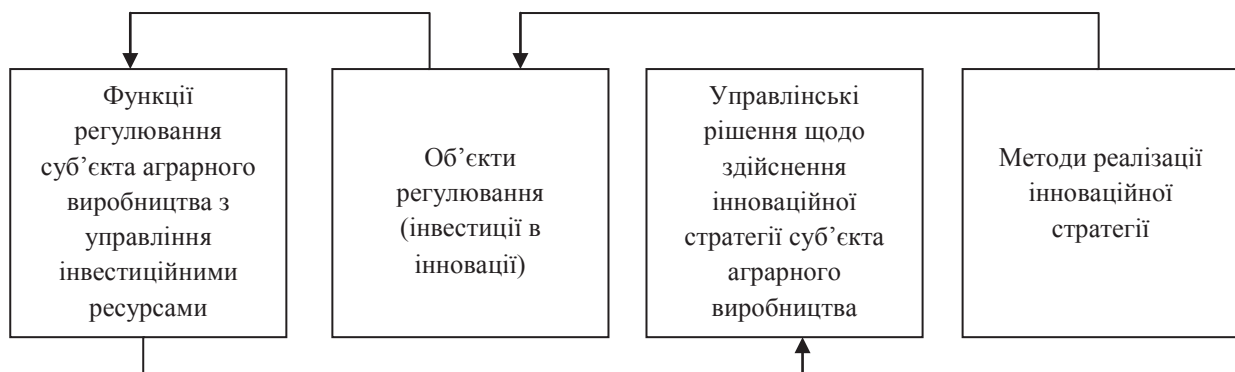

Рис. 2. Модель функціонування системи інвестування інновацій суб'єктів аграрного виробництва [1]

капіталовкладення і натомість дає бажаний рівень прибутковості, забезпечуючи при цьому зростання прибутку. Величина цього показника залежить від прогнозованого рівня прибутку і терміну виконання проектних робіт.

Внутрішня норма рентабельності (IRR) є дисконтною ставкою, за якою чиста поточна вартість проекту (NPV) дорівнює нулю. В основі розрахунку IRR

закладено метод послідовних наближень величин NPV до нуля при різних ставках дисконту. Таким чином, внутрішня норма рентабельності (IRR) – це точка беззбитковості. Якщо IRR більше за вартість інвестованого капіталу, то інвестор отримує прибуток. Якщо IRR менше за вартість інвестованого капіталу, то це означає зменшення поточного капіталу інвестора.

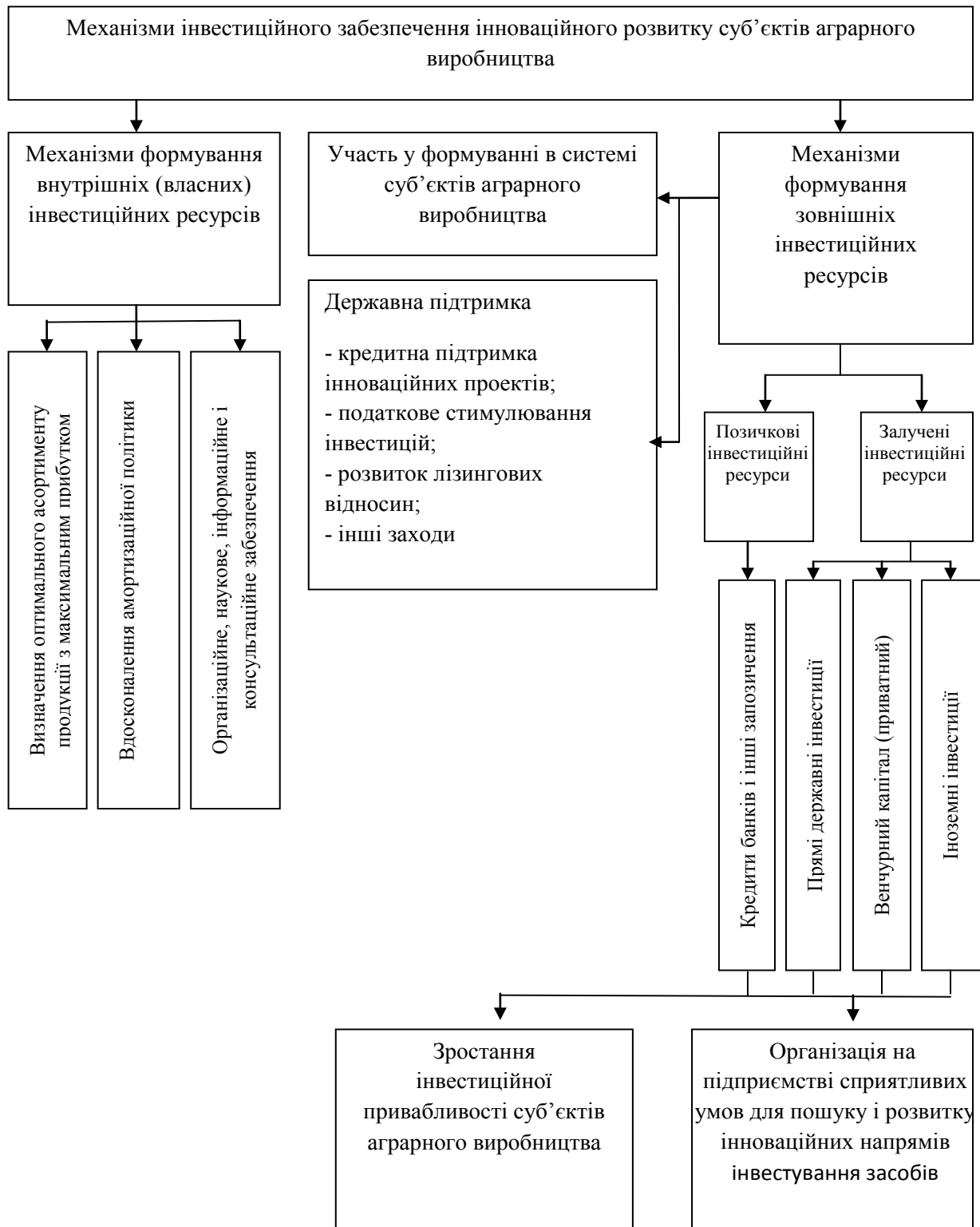

Рис. 3. Механізми інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів аграрного виробництва [1]

Таблиця 1

Показники для оптимізації структури інвестиційних ресурсів аграрного підприємства на прикладі ФГ «Агрофірма «БАЗИС»

Показник	Нормативне значення	Показники по ФГ «Агрофірма «БАЗИС»
Прибутковість :		
Коефіцієнт рентабельності активів	>0,14	0,17
max Коефіцієнт рентабельності реалізації продукції	35>0	0,08
max Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	>0,2	0,1
max Фінансова стійкість	20>0	0
Коефіцієнт забезпечення власним капіталом	>0,6	0,8
max Коефіцієнт фінансування	20>0	9,8
max Коефіцієнт фінансового левериджу	15 ≤1	10
max Ефективність використання ресурсу землі	20	29
Співвідношення площі ріллі з оптимальним значенням	0,6–1,0	0,7
Співвідношення розміру земельного паю із середньорайонним рівнем	15 ≥1	10 ≥1
Співвідношення грошової оцінки 1 га угідь по підприємству і грошової оцінки 1 га угідь по району:		
сільськогосподарських угідь	10 ≥1	8,2
Ріллі	20 ≥1	11,6

Важливим фінансовим механізмом забезпечення фінансовими ресурсами інвестицій в аграрний сектор економіки, за даними дослідження О. Заруба [8], є прогнозування чинників ризику в інвестиційній діяльності під час прийняття господарських рішень. З огляду на це, вкладення інвестиційного капіталу на тривалий термін завжди обґрунтовується оціночними розрахунками можливих ризиків і обов'язковим страхуванням і перестраховуванням. Тому ефективність механізму інвестиційного забезпечення інновацій суб'єктів аграрного виробництва багато в чому залежить від використання захисних заходів, серед яких слід виокремити профілактичні дії та систему внутрішнього страхування, які зводяться до відмови від фінансових операцій з високим рівнем ризику, якщо ризик не виправдано високий, зниження частки позикових коштів у загальній вартості майна підприємства та збільшення рівня ліквідності активів за рахунок нарощування частки оборотного капіталу в загальній вартості майна.

Дієвим методом профілактики щодо мінімізації ризиків є:

- диверсифікація цінних паперів, валютного та депозитного портфелів підприємства;
- використання норм щодо наявності мінімального рівня високоліквідних активів (не менше 20% від розміру короткострокових заборгованостей);
- дотримання граничного рівня позикових коштів (не більше 70%);
- розміщення максимального розміру коштів на депозитному рахунку лише в одному банку.

Застосування профілактичних захисних механізмів частково мінімізує ризики. З огляду на це, слід використовувати методи внутрішнього страхування, резервування та компенсації. Резервування фінансових ресурсів включає формування страхового фонду і цільового резервного капіталу, а також використання невикористаного прибутку як резерву ліквідації негативного впливу фінансових ризиків.

Світовий досвід страхування ризиків, зокрема в аграрній сфері, відзначається достатньою різноманітністю, насамперед за рівнем участі держави в системі страхування. Зокрема, в Греції діє переважно державна система страхування. В Іспанії та Португалії держава також відіграє ключову роль у системі

страхування, забезпечуючи надання субсидії і страхових премій.

Висновок. За сучасних умов фінансово-економічні інновації в аграрному секторі спрямовані на залучення інвестицій для забезпечення ефективності аграрного сектору в довгостроковому періоді, що потребує стратегії щодо залучення капіталу для інноваційного розвитку, яка дасть змогу підвищити інвестиційну привабливість аграрного сектору економіки.

За умов обмеженості внутрішніх ресурсів найбільш привабливими джерелами фінансування інвестиційних проектів є іноземні інвестиції. Проте натепер їх обсяг та рівень ефективності є недостатніми через наявність таких чинників, як нестабільність законодавчої бази, відсутність належного захисту інвесторів та недостатня прибутковість інвестицій. Для інвестиційного забезпечення аграрного сектору економіки необхідна виважена державна підтримка. Держава має виконувати функції гаранта стабільності інвестиційного клімату за рахунок проведення регламентованої податкової, амортизаційної, митної, цінової та кредитної політики.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Лаврук В.В. Інвестування інноваційних проектів у агропромислому виробництві / В.В. Лаврук // Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. Суми, 2011, 18 с.
2. Чечета А.П. Экономия материальных ресурсов: пути совершенствования учета и анализа / А.П. Чечета. Москва: Финансы и статистика 1983. 82 с.
3. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: Підручник. 2-ге вид., доп. і перероблене. / В.Г. Андрійчук. К.: КНЕУ, 2002. 624 с.
4. Стоянова Е.С. Финансовый менеджмент – теория и практика. Учебник, 2003. 5-е изд. 656 с.
5. Бриггс Ю., Эрхардт М. Финансовый менеджмент. 10-е изд. СПб.: 2009. 960 с.
6. Бондаренко О.С. Сучасні підходи до обліку дебіторської заборгованості і вітчизняній та зарубіжній практиці господарювання Інвестиції: практика та досвід, 2008. 39 с.
7. Гуторов О.І. Інвестування: навч. посібник / О.І. Гуторов / Харк. держ. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. Х., 2003. 293 с.
8. Заруба О.Д. Страхування: [Підручник] / О.Д. Заруба. К.: Вища школа, 2000. 265 с.
9. Ілляшенко К.В. Перспективні напрями розвитку інвестиційної політики в АПК України / К.В. Ілляшенко // Економіка АПК. 2007. № 11. 125 с.